

Suvide Foundation's

कृषी विज्ञान केंद्र, वाशिम (करडा)

KRISHI VIGYAN KENDRA, WASHIM

ता. रिसोड जि. वाशीम

जवस पिकाचे सुधारीत लागवड तंत्रज्ञान

:: सौजन्य ::

राष्ट्रीय अन्नसुरक्षा अभियान (तेलबिया),
भारतीय कृषी अनुसंधान परिषद नवी दिल्ली,
कृषी प्रौद्योगिकी तंत्रप्रयोग व प्रसार संस्था पुणे

- प्रकाशक -

डॉ. आर. एल. काळे

प्रमुख व वरीष्ठ शास्त्रज्ञ, कृषि विज्ञान केंद्र, वाशिम

- संकलक -

श्री.टी.एस.देशमुख

कृषिविद्या तज्ञ, के वी के वाशिम

डॉ. एस.के. देशमुख

कृषीविस्तार तज्ञ व नोडल अधिकारी
विदाता प्रशिक्षण केंद्र

श्री आर एस डवरे

पीक संरक्षण तज्ञ तथा समन्वयक
कृषी महाविद्यालय रिसोड

जवस रबी हंगामातील तेलबिया पिकांमध्ये हे एक महत्वाचे पिक असून त्याचा उपयोग तेल व धागा निर्मितीसाठी केला जातो. महाराष्ट्रात विशेष करून पूर्व विदर्भात या पिकाखालील बरेच क्षेत्र आहे, परंतु इतर पिकांच्या स्पर्धेमुळे या पिकाचे क्षेत्र कमी होत चालले आहे. जवस पिकाचे औषधी गुणधर्म, आरोग्यदायी व औद्योगिक महत्व म्हणजे जवस तेलामध्ये ५८ टक्के ओमेगा-३ व अँटीऑक्सीडेंट (Antioxidant) आहेत, हृदय रोगाला कारणीभूत असलेले .

//तेलबिया पिकांचे सुधारित तंत्र देशाच्या खाद्यतेल् गरजेचा आत्मनिर्भरतेचा मंत्र //

तुषार देशमुख कृषीविद्या 82753 02195

विकार, रक्तदाब, कोलेस्ट्रॉल, ट्राय ग्लिसराईड याचे प्रमाण कमी होते, सूजरोधक असल्यामुळे संधीवात सुसह्य होतो, मधुमेह आटोक्यात येतो, जवसामध्ये एस.डी. जी. असल्यामुळे कर्करोगाला प्रतिकार शक्ती निर्माण होते, अकाली वृद्धत्व येत नाही, सर्व रोगांना प्रतिकारक शक्ती निर्माण होते, म्हणून दररोजच्या आहारामध्ये जवसाचा ५-६ ग्रॅम इतका समावेश जरूर करावा.

जवसाच्या धसकटापासून नोटेसाठी लागणारा कागद व पराशूटसाठी लागणारे धागे तयार केले जातात, छपाईसाठी लागणारी शाई, पेंट व वार्निश मध्ये सुद्धा जवसाचा उपयोग आहे.

जवस पिकाचे भविष्यातील महत्व ओळखता या पिकाच्या लागवडीचे सुधारीत तंत्रज्ञान पुढे दिल्या प्रमाणे अवलंबणे आवश्यक आहे. जवस या पिकास थंड हवामान उपयुक्त असून हे पिक कोरडवाहू आणि बागायती लागवडीस योग्य आहे. या पिकाची उत्पादकता वाढविण्यासाठी सुधारीत व वेळेवर लागवड करणे, सुधारीत वाणाचा वापर आणि किडी व रोगापासून संरक्षण या वाचीकडे शेतकऱ्यांनी काळजीपूर्वक लक्ष देणे आवश्यक आहे.

जमिनीची निवड व पूर्वमशागत:

मध्यम ते भारी, ओलावा टिकवून ठेवणारी जमीन निवडावी. हेक्टरी ४ ट्रॉली किंवा १० गाड्या चांगले कुजलेले शेणखत टाकून व वखराच्या दोन पाळ्या देऊन जमीन भुसभुशीत करावी.

पेरणीची वेळ:

वेळेवर पेरणी केली तर गादमाशी ही किड व मर या रोगाचा प्रादुर्भाव कमी प्रमाणात आढळून येतो व उत्पन्नात वाढ होते. म्हणून कोरडवाहू पिकाची पेरणी ऑक्टोबरच्या पहिल्या पंधरवाड्यात तर बागायती पिकाची पेरणी नोव्हेंबरच्या पहिल्या पंधरवाड्या पर्यंत करावी.

बिजप्रक्रिया

पेरणीपूर्वी प्रति किलो बियाण्यास कार्बेन्डाझिम १.५ ग्रॅम किंवा थायरम ३ ते ३.५ ग्रॅम यापैकी एक बुरशिनाशक वापरा, यामुळे मर व अल्टरनेरिया ब्लॉइट या रोगांचा प्रादुर्भाव कमी होतो. त्यानंतर ३ तासांनी जवस पिकास अॅझोटोबॅक्टर २५ ग्रॅम प्रती किलो बियाणे जिवाणूखते व स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू २० ग्रॅम प्रती किलो बियाणे यांची बिज प्रक्रिया करा.

जवसाचे सुधारीत वाण

पिकेव्ही-एनएल-२६० : (प्रसार २००९) ओलीतासाठी प्रसारीत करण्यात आला आहे. हा वाण १११-११५ दिवसात परिपक्व होतो. तेल प्रमाण ३८% आहे.

व हेक्टरी उत्पन्न(कोरडवाहू) ६००-१२०० किलो/हे.व (ओलित) ९००-१८०० किलो/हे. मिळते. वाण गाद माशी या किड व अल्टरनेरिया ब्लॉइट रोग प्रतिकारक आहे. एल.एस.एल. ९३ (प्रसार २०१९) ओलीतासाठी प्रसारीत करण्यात आला आहे. हा वाण ९०-९५ दिवसात परिपक्व होतो. तेल ३८% आहे व हे.उत्पन्न (कोरडवाहू) ८००- १००० किलो/हे. व (ओलित) १२००-१४०० किलो/हे. मिळते.

आंतरपिक:

जवस पिकात हरभरा (४:२), जवस करडई (४:२), जवस मोहरी (५:१) या प्रमाणात घेता येते.

पेरणी

मुख्यत्वे चाडयाच्या तिफणीने दोन ओळीतील अंतर ३० से. मी. ठेवावे.

बियाण्याचे प्रमाण

प्रती हेक्टरी २२-२५ किलो बियाणे वापरावे. रासायनिक खताची मात्रा कोरडवाहू लागवडीस २५ किलो नत्र व २५ किलो स्फूरद/हेक्टरी (साठी १२५ किलो २०:२०:००:१३ मिश्रखत) पेरणीच्या वेळेस द्यावे. तसेच बागायती लागवडीसाठी ६० किलो नत्र ३० किलो स्फूरद / हेक्टरी द्यावे. यापैकी अर्ध नत्र (३० किलो) + संपूर्ण स्फूरद (साठी १५० किलो २०:२०:०:१३ मिश्रखत) पेरणीच्या वेळेस व राहिलेली अर्ध्या नत्राची मात्रा ३० कि. नत्र (म्हणजेच ६५ किलो यूरिया) ४०-४५ दिवसांनी पहिल्या ओलीता सोबत द्या.

सुक्ष्म.अन्नद्रव्य.वापर

जस्त आणि बोरॉनची कमतरता असलेल्या जमीनीमध्ये शिफारशीत मात्रेसह पेरणीनंतर ४५ दिवसांनी ०.५ टक्के झिंक सल्फेट (५ ग्रॅम प्रति लिटर पाण्यात) + ०.३ टक्के बोरॅक्स (३ ग्रॅम प्रति लिटर पाण्यात) फवारणी करा.

ओलीत व्यवस्थापन

पहिले ओलीत पिक फुलोऱ्यावर येत असतांना म्हणजेच ४५ ते ५५ दिवसांनी व दूसरे ओलीत ७० ते ७५ दिवसांनी म्हणजेच बोंडया धरण्याच्या वेळेस) द्यावे.

संजीवक वापर

वाढीच्या कळी / फुलोरा अवस्थेत व बोंडे लागण्याच्या भरण्याच्या अवस्थेत ७५ पिपिएम सॅलीसिलिक अॅसीड (०.७५ ग्रॅम १० लिटर पाण्यात) फवारणीची करा.

आंतरमशागत

पेरणीनंतर २५ दिवसांनी पहिली निंदण डवरणी करून त्या तणाचे आछादन करण्यात यावे

— तण व्यवस्थापन —

उगवणपश्चात तणनाशक क्लोडीनोफोप+मेटसल्फुरॉन मिथाईल ०.०६ ०.००४ कि. ग्रॅ. क्रियाशील घटक/हे (४०० ग्रॅम/हे.) या तणनाशकाची उगवणीनंतर तण २ ते ३ पानाच्या अवस्थेत असतांना (पेरणीनंतर २० ते २५ दिवसांनी) फवारणी करण्याची संशोधन उपलब्धी आहे.

— पिक काढणी —

पिकाची पाने व बोडया पिवळ्या पडल्यावर पिक काढणीस योग्य समजावे. कापणी विळ्याच्या सहाय्याने करा. कापणीनंतर ४-५ दिवस वाळवून मळणी करा व बी योग्य प्रकारे साठवून ठेवा, मळणी करताना मळणी यंत्राचा वेग (आर.पी.एम.) कमी ठेवावा म्हणजे बियाणे उडून जाणार नाही.

— जवस पिक-किडी व रोग व्यवस्थापन —

१. गादमाशी: उपाय योजना गादमाशीच्या व्यवस्थापनासाठी कळी अवस्थेपासून सुरुवात करून १५ दिवसाचे अंतराने अझाडारेक्टिन ३०० पीपीएम ५० मिली किंवा ऑसिटामाप्रिड २० एसपी २.० ग्रॅम किंवा इमिडैक्लोप्रीड १७.८ एस. एल. २.५ मिली किंवा डायमेटोएट ३० टक्के प्रवाही १५ मि.ली. यापैकी एक १० लीटर पाण्यात मिसळून फवारणी करा तसेच जवस पिकाची पेरणी ऑक्टोबर महिन्याच्या पहिल्या पंधरवाड्यात करा.

१. अल्टरनेरिया ब्लॉइट रोग : पेरणीपूर्वी बीजप्रक्रिया थायरम ३ ग्रॅम प्रति किलो. किंवा पीक वाढ दरम्यान प्रादुर्भाव आढळल्यास मॅन्कोझेब ०.२५ टक्के ची फवारणी करावी (२५ मि.ली. + १० लिटर पाणी)

२. भूरी रोग : पाण्यात मिसळणारी गंधकाची भुकटी २५ ग्रॅम किंवा कॅराथेन १० मि.ली., १० लि. पाण्यात मिसळून रोग दिसता क्षणीच फवारणी करा, आवश्यकता भासल्यास दुसरी फवारणी १५ दिवसांनी करावी.

३. मर रोग : पेरणीपूर्वी बीजप्रक्रिया १ ग्रॅम बाव्हीस्टीन २ ग्रॅम थायरम प्रती किलो किंवा ट्रायकोडर्मा २५ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास लावा.

टिप: जवस पीक संबंधित उपाययोजना व शिफारशी या अखिल भारतीय समन्वय जवस व मोहरी संशोधन प्रकल्प नागपूर यांच्या संशोधनाच्या आधारित आहेत